

ВИЗНАЧЕННЯ Й ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

У статті на основі факторного підходу розглянуто й обґрунтовано систему педагогічних принципів формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів. Визначено основні протиріччя. Охарактеризовано основні педагогічні принципи та відображено правила їх реалізації.

Ключові слова: педагогічний принцип, фактор, факторний підхід, особистість, комунікація, культура мовлення, риторична компетентність, суперечність.

У сучасному інформаційно-комунікаційному суспільстві актуальною постає проблема формування в майбутніх фахівців ВНЗ економічного профілю, зокрема, менеджерів, професійної риторичної компетентності, що, у свою чергу, висуває перед викладачем певні вимоги до побудови ефективного процесу навчання. Теоретичною основою при цьому має бути всебічний аналіз особливостей компонентів педагогічної системи, до яких належать педагогічні принципи. Їх призначенням є встановлення закономірностей педагогічного процесу, виявлення суперечностей, які виникають при його реалізації, а також проектування засобів, спрямованих на їх послаблення і підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. Педагогічні принципи детально розглянуто в педагогічній науці, але питання обґрунтування та визначення їх системи з метою формування професійної риторичної компетентності у майбутніх менеджерів залишається на сучасному етапі не досить розробленим і потребує окремого розгляду.

Важливі аспекти обґрунтування педагогічних принципів на основі факторного підходу знайшли відображення у вітчизняних порівняльно-педагогічних дослідженнях, зокрема, Т.О. Дмитренко, Т.В. Колбіної, К.В. Яресько. Найбільш розглянутими у дисертаційних роботах є педагогічні принципи системи професійного навчання студентів нефілологічних факультетів педагогічного ВНЗ, зокрема, формування риторичних навичок (Л.П. Ткаченко), риторичної культури (Л.П. Аксьонова), риторичної компетенції (Л.М. Горобець) та риторичної компетентності (Л.В. Тукмачова), формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики (І.О. Татаріна).

Мета статті – проаналізувати й обґрунтувати на основі факторного підходу системи педагогічних принципів формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів, визначити правила їх реалізації.

Сучасний етап розвитку педагогічної науки потребує не лише побудови системи принципів залежно від педагогічної мети, а й теоретичного їх обґрунтування. На цей час існують різні системи й класифікації педагогічних принципів. Аналіз літератури дав змогу виокремити ознаки, за якими вони здійснені:

- закони й закономірності навчання (В.І. Загвязинський);
- фактори ефективності виховних відносин (В.С. Безрукова);
- сутність педагогічної діяльності (Н.Є. Щуркова);
- аналіз факторів впливу на навчальну діяльність (Т.О. Дмитренко, Т.В. Колбіна) тощо.

У нашому дослідженні побудову й обґрунтування системи принципів формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів здійснено на основі факторного підходу, який дає змогу виявити розбіжності, що виникають під впливом дії об'єктивного, суб'єктивного, особистісного та людського факторів; педагогічні принципи, спрямовані на зняття або зменшення рівня дії суперечностей.

Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом об'єктивного фактора.

До цієї групи педагогічних принципів, що було детально досліджено у дисертаційній роботі Т.В. Колбіної, яка на основі факторного підходу виокремила, здійснила аналіз та запропонувала правила їх реалізації, відносяться: принцип професійної спрямованості педагогічного процесу, принцип гуманітаризації педагогічного процесу у ВНЗ та принцип гуманізації [5, с. 284–286]. Крім них, з точки зору специфіки риторичної діяльності, потребує окремого розгляду принцип виховного навчання.

Принцип виховного навчання базується на закономірності єдності навчання та виховання у цілісному педагогічному процесі та спрямований на зняття суперечності між потребою суспільства в орієнтації педагогічного процесу на розвиток духовно насиченої мовної особистості майбутнього фахівця, її мовленнєвого виховання й послаблення виховної ролі освіти.

Виходячи з того, що риторика – це вчення про мовленнєве виховання особистості, а її основою є філософія та етика, поза цією духовно-моральною складовою неможливо уявити сучасні методики її викладання.

Це підтверджують також і результати проведеного анкетування майбутніх менеджерів з визначення їхньої готовності до формування професійної риторичної компетентності. Так, 34% опитаних вважають формування риторичної компетентності цінним для їхнього творчого та духовного зростання як особистості: 11% з них обрало духовне зростання, а 10% обрало за мету підвищення рівня культури мовлення та спілкування.

Посилаючись на сказане вище, метою педагогічного виховання студентів засобами риторики є сформувати їхнє мовлення, мовленнєву культуру, навчити спілкуватися, виражати думки та почуття, формувати світогляд. Розкриваючи студентам особистісну значущість володіння риторичною компетентністю та культурою мовлення, викладач сприяє свідомому інтересу до вивчення нового навчального матеріалу, формуванню цілісної особистості, ідеології, світогляду, життєвої позиції, здатності захищати свої погляди словом.

Реалізація принципу виховного навчання передбачає такі правила:

1) здійснювати педагогічний процес формування професійної риторичної компетентності з урахуванням індивідуальних особливостей особистості студента: його потреб, нахилів, інтересів і поведінки;

2) відбирати навчальний матеріал з риторики за змістом, який би сприяв формуванню позитивної спрямованості особистісних якостей студента;

3) викладачу здійснювати виховний вплив на студентів своїм прикладом, зокрема, високим рівнем своєї мовленнєвої культури та педагогічної майстерності;

4) поважати особистість студента.

Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом суб'єктивного фактора

Дія суб'єктивного фактора спричиняє суперечності між необхідним і наявним станом розвитку педагогічної науки й організацією навчальної діяльності студентів у ВНЗ економічного профілю; між потребою студентів як суб'єктів на-

вчального процесу у набутті досвіду риторичної діяльності та недостатнім рівнем розробленості педагогічної проблеми формування риторичної компетентності професійного спрямування (далі – РКПС).

Провідним принципом зменшення дії виявлених суперечностей має стати принцип науковості. Крім нього, до цієї групи відносяться також такі принципи: принцип системності та цілісності педагогічного процесу, які передбачають моделювання педагогічної системи формування РКПС, та обґрунтування її компонентів; принцип технологічності, що спрямований на розроблення педагогічної технології формування РКПС; принцип управління для визначення дидактичних засобів управління навчальною діяльністю.

Крім вищезазначених принципів, розглянемо ті, що пов'язані зі специфікою риторики та потребують окремої характеристики – принцип міжпредметних зв'язків у навчанні та принцип історизму й логізму.

Досліджуючи принцип міжпредметних зв'язків у навчанні, ми виходимо з того положення, що риторична діяльність являє собою мовленнєву діяльність. Ряд психологів (О.О. Алхазішвілі, Л.С. Виготський, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв та ін.) розглядають мовлення з тієї позиції, що це активна та цілеспрямована діяльність, яка характеризується такими самими ознаками, як й інша інтелектуальна діяльність, однак воно не являє собою самостійну форму поведінки, а включено як обслуговуюче в загальну поведінку індивіда.

Сутність принципу міжпредметних зв'язків у навчанні полягає в узгодженому вивченні теорій, законів, понять, методів пізнання, загальних для споріднених дисциплін, а також формування загальних для них видів діяльності і систем відносин [8]. Дослідники відзначають, що цей принцип націлює на формулювання проблем, питань, завдань, що зорієнтовані на застосування та синтез знань і вмінь із різних предметів.

Наявність багатопредметності викликає необхідність її ієрархізації та виокремлення залежних і незалежних одна від одної навчальних дисциплін і, відповідно, знань, умінь та навичок, що формуються ними. Так, розглядаючи навчання риторики, до залежних можна віднести такі дисципліни гуманітарного циклу, як філософія, логіка, культурологія, психологія, конфліктологія, українська мова, іноземна мова, культура ділового партнерства й спілкування; економічного циклу: менеджмент, маркетинг, маркетингова політика комунікацій, ділова кар'єра тощо.

Наступним кроком є розподіл залежних дисциплін на ті, що вивчаються послідовно та паралельно. Якщо логіка їх побудови порушується, то навчальний матеріал при цьому погано запам'ятовується, слабо закарбовується у свідомості, збільшуються витрати часу на його засвоєння.

Правила реалізації принципу міжпредметних зв'язків у навчанні:

1) розміщення навчального матеріалу з риторики в системі, логічній послідовності;

2) дотримання логічної послідовності та зв'язку між взаємозалежними навчальними предметами, які вивчались на різних освітніх ступенях;

3) розробка міждисциплінарних за змістом дидактичних засобів;

4) створення на кожному занятті з риторики теоретичних передумов для вивчення наступної навчальної теми.

Принцип історизму й логізму пов'язаний з принципом науковості, передбачає розгляд наукових ідей, концепцій, гіпотез, що відносяться до певного історичного періоду, в динаміці, в процесі їх розвитку.

Риторика належить до низки наук, які за час свого існування зазнали значних змін. Так, з античності до сучасності змінили одна одну багато риторичних концепцій. Риторика як наука переживала часи розквіту та занепаду. Інтенсивний розвиток мовленнєвих комунікацій, зокрема у ХХ ст., сприяв появі не тільки нових видів і жанрів спілкування, а й нових навчальних дисциплін, пов'язаних із мовленням (наприклад, культура мовлення, стилістика, прагматика, мовленнєвий етикет, психолінгвістика тощо).

Тому, орієнтуючись на принцип історизму, неможливо обмежуватись спостереженнями лише хронологічної послідовності зовнішніх проявів змін риторики як науки, тобто зовнішньої хронології. Цей принцип передбачає розгляд мінливості риторики в процесі її розвитку та потребує внутрішньої хронології: розкриття якісних особливостей кожного етапу розвитку риторики, встановлення причин їх зумовленості різними обставинами, розкриття між ними зв'язків та їх специфічних закономірностей.

Правила реалізації принципу історизму та логізму:

1) ознайомити студентів із зовнішньою та внутрішньою хронологіями історичного розвитку риторики;

2) стимулювати студентів самостійно здійснювати порівняльний аналіз риторичних концепцій авторів різних епох та робити аргументовані висновки.

Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом особистісного фактора.

Суперечності особистісного фактора виявляються у важливості формування мотиваційно-цільової, когнітивної, ціннісно-емоційної й комунікативно-поведінкової сфери особистості студента та його недостатнім рівнем якості знань, умінь здійснювати риторичну діяльність у професійній сфері, а також розвинутої відповідних особистісних якостей.

Педагогічними принципами, які сприяють зняттю або зменшенню дії суперечностей особистісного фактора, є принципи особистісно орієнтованого навчання: природовідповідність, культуро- й ідеаловідповідність, індивідуалізація; принцип свідомості; принцип суб'єктності; принцип науковості; принцип наочності; принцип продуктивності; принцип зв'язку теорії з практикою тощо.

Дія особистісного фактора виявляє розбіжності між наявним рівнем підготовки викладачів до здійснення педагогічного процесу РКПС і необхідністю підвищення їхньої методологічної культури та педагогічної майстерності в цій галузі. Послаблення впливу дії цього фактора можливо через застосування принципів суб'єктності та науковості, спрямованих на розвиток особистості викладача.

Важливим у розкритті особистої значущості виховання мовленнєвої культури в студентів та пов'язаним з принципом виховного навчання є принцип культуро- й ідеаловідповідності. Під впливом розвитку культури мовлення та спілкування відбувається інтелектуальний розвиток кожного студента, збагачення його індивідуального досвіду, розширення картини світу та його емоційне сприймання.

Розглянемо сутність поняття "ідеал". Цей термін, уведений у філософію І. Кантом, означає (від грец. *idea* – зразок, норма) – ідеальний образ, що має нормативний характер та визначає спосіб і характер поведінки, діяльності людини або соціальної групи [7, с. 76].

Свого найбільшого розквіту в педагогіці дослідження виховної функції ідеалу зазнало у напрямі гуманістичного підходу в освіті. Так, педагог М.І. Дем-

ков визначає роль ідеалу: “Ідеал – це той світоч, який освітлює діяльність людини та керує всіма його починаннями та справами... Людина без ідеалу – те саме, що й архітектор без плану” [2, с. 25–26].

За думкою іншого представника гуманістичного підходу П.Ф. Каптерєва, педагогічний процес є всебічним удосконаленням особистості на підґрунті її органічного саморозвитку та мірою її сил відповідно до соціального ідеалу [3; 4].

Дослідник у галузі риторики Г.К. Михальська визначає риторичний ідеал як історично сформовану та специфічну для певної культури систему категорій, що відображають найбільш загальні вимоги до мовлення та мовленнєвої поведінки й охоплюють як національні риторичні традиції, так і кращі досягнення риторичної думки інших народів. У своїй праці вона пише: “Риторичний ідеал як основа логосфери, її структурний каркас, що підтримує її скелет або ствол з гілками, – має три найважливіші якості: він змінюється історично разом зі змінами культури, що породила його, він не є однаковим у різних культурах, тобто йому притаманна культурна специфічність, і насамкінець, він дуже тісно і навіть прямо пов’язаний з особливостями соціальної моделі, соціального устрою” [6, с. 46].

Досліджуючи принцип культууро- й ідеаловідповідності як обов’язкової умови ми вбачаємо наявність ціннісної ієрархії, ідеалу, до якого прямують викладач і студент у процесі навчання та виховання. Спираючись у процесі навчальної діяльності на кращі історичні та сучасні зразки ораторського й полемічного мистецтва, зокрема, в галузі ділового спілкування, викладач сприяє формуванню у студентів свідомого прагнення до набуття риторичних навичок і вмінь, свого самовдосконалення у сфері майбутньої діяльності, тобто він створює мотиваційну основу навчальної діяльності студентів.

Результати проведеного анкетування довели прагнення студентів до риторичного ідеалу. Так, більша частина респондентів (75%) обізнана в тому, хто протягом історії людства прославився як оратор, однак решта (25%) не змогли надати відповідного прикладу; аналогічна ситуація склалася з визначенням сучасних ораторів як взірця, та лише 5% змогли обґрунтувати свій вибір. Разом з тим слід підкреслити, що на запитання “Якщо розвиток риторичної компетентності є для Вас необхідним, то з якою метою?”, лише 3% опитаних студентів відповіли, що для досягнення свого риторичного ідеалу. Отримані результати свідчать про прагнення студентів наблизитися до риторичного ідеалу, рефлексивно аналізувати риторичну діяльність та самовдосконалюватись як оратор і недостатнім рівнем сформованості в них риторичних умінь і навичок.

У нашому дослідженні ми визначили такі правила реалізації принципу культууро- й ідеаловідповідності:

- 1) ознайомити студентів із філософсько-етичними основами риторичного ідеалу;
- 2) сформувати у студентів уміння визначати основні ознаки риторичного ідеалу й відповідно до них моделювати свою мовленнєву поведінку;
- 3) здійснювати формування досвіду риторичної діяльності шляхом порівняння культури спілкування в інших країнах, національних риторичних ідеалів;
- 4) за допомогою конкретних зразків втілення риторичного ідеалу в реальних мовленнєвих вчинках створювати такі умови формування майбутнього менеджера, які дадуть змогу на продуктивному рівні багаторазово відтворити еталонні комунікативні моделі та реалізувати теоретичні знання про риторичний ідеал епохи в професійній практиці;

5) збагачувати мовленнєвий досвід студентів моделями ефективної поведінки, засобами продуктивного спілкування;

б) бути для студентів зразком мовленнєвої культури та самовдосконалюватися як оратор.

Принцип зв'язку теорії з практикою пов'язаний із положенням класичної філософії та сучасної гносеології про те, що практика є критерієм істини, джерелом пізнавальної діяльності та сферою втілення результатів навчання. Він спрямований на зняття суперечності між потребами студентів у набутті практичних навичок здійснення риторичної діяльності у професійній сфері та недостатнім рівнем їх сформованості. Оскільки теорія є основою для практики, а практика, у свою чергу, сприяє засвоєнню теорії, реалізація цього принципу набуває першорядного значення.

Діагностика самооцінки респондентів себе як оратора показала, що більшість студентів (67–75%) оцінюють на середньому рівні техніку свого мовлення, загальну логічність викладу матеріалу, свій словниковий запас.

Розглянемо реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою у навчанні риторики професійного спрямування. У нашому дослідженні ми виходимо з класичної дефініції риторики К.П. Зеленецького про те, що вона являє собою фундаментальну теорію та мистецтво мовлення: в теорії досліджуються закони та правила побудови всіх видів мовлення сучасного інформаційного суспільства, а мистецтво розуміється як певне вміння, практична спритність володіти думками та словами в різних ситуаціях спілкування [9, с. 1].

Риторична діяльність здійснюється на продуктивному (творчому) рівні. Це можливо лише за умови неодноразового практичного застосування теоретичних знань з риторики у типових і нестандартних ситуаціях, а також постійного тренування. У кожному окремому випадку здійснення риторичної діяльності створюється об'єктивно нова текстова інформація, тобто новий мовленнєвий продукт. Враховуючи цю сутнісну специфіку риторики, науковці, зокрема, В.І. Андрєєв вводять принцип пріоритету практики [1]. Спираючись на цей принцип, викладач у навчальному процесі більше уваги має приділити доцільному підбору практичних завдань, до яких відносяться навчально-мовленнєві ситуації, мовленнєві вправи, риторичні завдання, створення тексту публічного виступу, рольові ігри на проведення полемічного діалогу, вправи на засвоєння культури спору, ділові ігри, групові дискусії, дебати, ситуації-симуляції, тренінги тощо.

Правила реалізації принципу зв'язку теорії з практикою, на нашу думку, є:

1) практична спрямованість занять з риторики;

2) обов'язкове виконання студентами тренувальних вправ, творчих завдань з риторики.

Принцип продуктивності навчання пов'язаний з принципом зв'язку теорії з практикою практики та вирішує суперечності між бажанням студента набути риторичну компетентність, розвиватись і самовдосконалюватись як мовна особистість і недостатнім рівнем сформованості риторичних умінь і навичок, недостатнім досвідом здійснення риторичної діяльності. За результатами анкетування, 12% опитаних студентів відзначили як мету розвитку в них РКПС розкриття творчого потенціалу, а 8% обрало розкриття риторичних здібностей.

Мовлення як предмет риторики відноситься до продуктивних видів діяльності. Тому з метою розвитку практичних риторичних навичок у навчальному процесі використовується продуктивно-творчий метод, який реалізується у творчих завданнях, спрямованих на формування у студентів умінь зв'язно вислов-

лювати думки: написання сценарію проведення дискусії, наукової конференції, рольові ігри на проведення полемічного діалогу, засвоєння культури спору, групові дискусії, дебати, ситуації-симуляції, риторичні тренінги, тренінги діалогічного спілкування тощо.

Правила реалізації принципу продуктивності навчання:

1) дотримуватися пріоритетного використання завдань продуктивного характеру над репродуктивним;

2) стимулювати студентів до створення освітніх продуктів методологічного типу: самостійно сформулювати цілі та плани завдань, способи діяльності, рефлексивні судження і самооцінки.

Принцип наочності навчання обґрунтовано Я.А. Коменським як основа успішності навчання. У сучасній педагогіці наочність трактується як організація чуттєвого пізнання тих, хто навчається. Вона може застосовуватися на всіх етапах навчального процесу, відповідно до кожного етапу та рівня абстрактності відбираються адекватні її види.

Враховуючи специфіку риторичної діяльності, у формуванні РКПС найбільш ефективним є застосування таких видів наочності, як зображальної (наприклад, фотографії з метою виявлення комунікативної поведінки комунікантів тощо), звукової та звукозображальної (магнітофонні та відеозаписи публічних виступів, комунікативних ситуацій у діловій сфері з метою аналізу застосування комунікантами вербальних і невербальних засобів), символічну у вигляді моделі досліджуваного об'єкта (наприклад, різноманітних комунікативних ситуацій) та словесну (образні словесні ілюстрації явищ, життєвих фактів та дій тощо).

Вважаємо доцільним застосувати такі правила реалізації принципу наочності навчання:

1) визначати характер використання чуттєвих образів на занятті як самостійну основу для розвитку риторичних умінь і навичок або як засіб формування абстракцій;

2) приймати рішення щодо адекватного відбору наочних засобів;

3) стимулювати пізнавальну діяльність студентів до самостійного створення наочних засобів.

Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом людського фактора.

Дія цього фактора виявляється у виникненні суперечностей між тим, що, з одного боку, відбувається все більша сцієнтизація і “технізація” суспільної свідомості, підвищується роль науки в усіх сферах діяльності людини, а з іншого – виникає дефіцит загальнолюдських моральних цінностей, проблема гуманізації людської свідомості та діяльності, зокрема і в науці. Послаблення дії людського фактора зумовлює принцип демократизації, який підтримується принципом діалогічності та толерантності.

Окремого розгляду за своєю специфікою заслуговує у нашому дослідженні принцип діалогічності. Розглянемо його сутність більш детально.

З одного боку, принцип діалогічності є провідним етичним принципом гуманістичної педагогіки, яким мають керуватися викладачі у своїй професійній діяльності. Відсутність повноцінного діалогічного спілкування призводить до порушення взаєморозуміння між учасниками педагогічного процесу, зниження мотивації студентів. З іншого боку, прояв цього принципу пов'язаний зі специфікою риторичної діяльності, яка передбачає здійснення як монологічного, так і

діалогічного мовлення. Тому розвиток умінь і навичок діалогічного спілкування є важливою складовою формування РКПС.

На відміну від розвитку інших практичних умінь, такому важливому вмінню, як вести діалог, приділяється дуже мало уваги. Із цієї причини у студентів у процесі діалогічного спілкування виникає чимало труднощів: проблеми при встановленні контакту, невдале використання аргументів для захисту власної точки зору, невміння слухати, відсутність уміння реалізувати мету діалогу тощо. За результатами анкетування, майбутні менеджери за аспектом “характер/стиль установлення контакту з аудиторією” так оцінили себе: намагається встановити – 67%, впевнено встановлює – 23%, не прагне встановити – 10%. Отримані результати свідчать про потреби студентів у набутті навичок діалогічного спілкування та розвитку культури діалогу й недостатнім рівнем сформованості відповідних умінь.

Формування у студентів культури діалогу в процесі здійснення риторичної діяльності охоплює розвиток таких навичок: висловлювати й аргументовано захищати свою думку, слухати співрозмовника, співпрацювати у діалозі над розвитком ідеї, знаходити контраргументи, бути емпатійними, володіти діалогічним етикетом тощо.

Пропонуємо такі правила реалізації принципу діалогічності:

1) організовувати педагогічний процес на засадах суб’єкт-суб’єктних відносин;

2) організовувати навчальний процес формування культури діалогу, враховуючи існуючі відносини в групі, мотивацію, схильності, здібності, потреби та проблеми окремих студентів;

3) використовувати на занятті тренінги з розвитку діалогічних умінь і навичок як ефективний засіб формування культури діалогу;

4) створювати емоційну атмосферу занять, що сприятиме зацікавленості й активізації учасників тренінгів з розвитку діалогічних умінь і навичок.

Висновки. Результатом проведеного дослідження є створення системи педагогічних принципів, що є специфічними при побудові педагогічної системи формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів, їх обґрунтування на основі факторного підходу, характеристика кожного принципу й опис психолого-педагогічних умов, необхідних для їх реалізації.

Список використаної літератури

1. Андреев В.И. Деловая риторика / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во КГУ, 1993. – 250 с.

2. Демков М.И. Курс педагогики : для учительских институтов, высших женских ... классов женских гимназий : в 2 ч. / М.И. Демков. – М., 1918. – Ч. 2. – 366 с.

3. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения / П.Ф. Каптерев ; под ред. А.М. Арсеньева. – М. : Педагогика, 1982. – 704 с.

4. Каптерев П.Ф. Педагогический процесс / П.Ф. Каптерев. – СПб., 1905. – 514 с.

5. Колбіна Т.В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів: теоретико-методологічний аспект : монографія / Т.В. Колбіна. – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 392 с.

6. Михальская А.К. Русский Сократ: Лекции по сравнительно-исторической риторике : учеб. пособие для студентов гуманитарных факультетов / А.К. Михальская. – М. : Academia, 1996. – 192 с.

7. Новейший философский словарь : 3-е изд., испр. – Минск : Книжный Дом, 2003. – 1280 с.

8. Попков В.А. Теория и практика высшего образования / В.А. Попков, А.В. Коржуев. – М. : МГУ, 2005. – 475 с.

9. Теория словесности. Курс гимназический. Риторика (издание анонимное) / К.П. Зеленецкий, Н.Ф. Кошанский ; составитель-редактор И.И. Давыдов. – СПб., 1851. – 163 с.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2012.

Цыпина Д.С. Определение и обоснование системы принципов формирования риторической компетентности будущих менеджеров

В статье на основе факторного подхода рассмотрена и обоснована система педагогических принципов формирования риторической компетентности будущих менеджеров. Определены основные противоречия. Дана характеристика педагогическим принципам и отражены правила их реализации.

Ключевые слова: педагогический принцип, фактор, факторный подход, личность, коммуникация, культура речи, риторическая компетентность, противоречие.

Tsypina D. The identification and substantiation of the pedagogical principles' system of forming of future managers' rhetorical competency

The given article considers and grounds the system of pedagogical principles on the basis of the factor approach. The basic contradictions are determined. Identified and highlighted are the essential characteristics of the pedagogical principles and the rules of its realization.

Key words: pedagogical principle, factor, factor approach, personality, communication, culture of speech, rhetorical competency, contradiction.